

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

УДК 821.161.2-313.2

DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.3/35>**Герасименко Н. В.**

Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА АНТИУТОПІЯ: ЖАНРОВІ ПОШУКИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ М. ГРИМИЧ «ВУГЛЕДАР-2099» ТА В. РАФЄЄНКА «ДОВГІ ЧАСИ»)

Стаття присвячена проблемі жанру антиутопії у сучасній українській прозі. Авторка публікації опрацювала романи двох відомих письменників й дослідила особливості актуальної теми. Зокрема, виявлено, що у текстах зображено три різних суспільних моделі – минулого (СРСР), нашого часу (окуповане місто) й далекого майбутнього, однак всі вони мають спільне – тотальний контроль держави над усіма сферами життя суспільства й громадянина в ньому. Увагу дослідниці зосереджено й на термінологічному визначенні антиутопічного жанру у вітчизняній літературі, на сюжетно-композиційних рисах романів-антиутопій, на особливостях сприйняття в них простору та часу, а також на засобах комічного, що притаманні аналізованим творам. Науковець ретельно досліджує поведінку героїв трьох різних суспільств, вирізняє зміну їхніх особистісних характеристик під впливом постійного тиску й нагляду держави, унаслідок чого виникає спершу прихований протест, а згодом відкритий конфлікт громадянина проти держави (державного апарату) на різних рівнях. Гостра критика тоталітаризму, тісний зв'язок з реальністю, межове загострення й висвітлення суспільних проблем сучасності, прогностичний характер обох романів дають можливість обоим письменникам подати читацькій аудиторії складний кількоплощинний текст, розширити та художньо урізноманітнити його нагальними для сучасного соціуму концептами. Особливу увагу дослідниця звертає на проартикульовані авторами антиутопії ризики та передбачення для сучасного вітчизняного суспільства. У висновках постулюється ідея про нежиттєздатність і загрозу усіх трьох штучно створених суспільств, на думку науковця, вони приречені на поразку. Адже автори досліджуваних романів переконливо аргументують: лише рух і динаміка – запорука розвитку справді вільного суспільства.

Ключові слова: утопія, антиутопічний простір, хронотоп, прогностичний сюжет, дистопія.

Постановка проблеми. У часи суспільних потрясінь – повалення суспільного ладу, революцій, війни та ін., низка жанрів, а серед них і антиутопія, стають особливо затребуваними.

Чи не найбільше творів-антиутопій припадає на ХХ століття: світові війни, розпад імперій, поява тоталітарних систем, стрімкі темпи технічного прогресу – усе разом посприяло продуктивності жанру, адже, по-перше, дало змогу критично переосмислити моделювання суспільних утопій, і по-друге, засумніватися у доцільності побудови вірцевого майбутнього людства. Найвідоміші твори-антиутопії – «Ми» Є. Замятіна (1920), «Прекрасний новий світ» О. Гакслі (1932), «1984» Дж. Орвелла (1948). Характерні

жанрові мотиви чітко артикулюються в романах «451° за Фаренгейтом» Р. Бредбері (1953) і «Механічний апельсин» Е. Бьорджесса (1953) та ін. В українській літературі у жанрі антиутопії написані «Сонячна машина» В. Винниченка (1928), «Дефіляда в Москві» В. Кожелянка (2000), «Рівне/Ровно» О. Ірванця (2002), «Стовпотворіння» П. Загребельного (2004), «Цінь хуань гонь» Г. Тарасюк (2008), «Труба» А. Крима (2010), «Час смертохристів» Ю. Щербака (2011), «Помирає» Т. Антиповича (2016), «Маша, або постфашизм» Я. Мельника (2013), «Довгі часи» В. Рафєєнка (2017) та ін.

Як зазначає літературознавець І. Федух, «така активізація жанру протягом останніх п'яти десяти-

тиліть зумовлена і тим фактом, що за своїми художніми ознаками антиутопія органічно відповідає світобаченню сучасної людини» [19, с. 180].

Разом із тим, роман В. Рафеєнка «Довгі часи» (2017) та М. Гримич «Вугледар-2099» (2021), найновіші в переліку сучасних вітчизняних антиутопій, залишилися практично непоміченим для літературознавців (окремі аспекти я розглядала в своїх попередніх публікаціях [6, 7]), і для широкого загалу.

Та на нашу думку, цей твір потребує ретельних і комплексних наукових студій, передовсім тому, що проблеми, порушені авторкою в романі – це карикатурно загострені факти й події нашої реальності, процеси її суспільно-політичного й духовного життя, загрозливих, на думку авторки, ідей та уявлень, що неминуче обернуться навіть не травматичним досвідом, а суспільною катастрофою для сучасного соціуму.

Як зазначає дослідниця Т. Синьоок, твори антиутопії слід сприймати, як «гірку пігулку для профілактики суспільних захворювань» [18], тож наша тема є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну й методологічну основи дослідження склали праці зарубіжних дослідників (М. Букер [24], В. Чалікова [21], С. Шишкіна [23] та ін.), а також вітчизняних літературознавців – М. Іконікової [10], О. Ніколенко [13], І. Пархоменко [14], І. Федух [19], К. Шахової [22] та ін.

Крім того, у роботі використані результати наукових студій літературознавців-дослідників сучасного та новітнього літературного процесу Д. Дроздовського [9], К. Родика [17], Т. Петренко [15] та ін., а також загальні літературно-критичні статті.

Дослідження ґрунтується на наукових принципах сучасної історії та теорії літератури, в ньому поєднані описовий, історико-біографічний, порівняльно-історичний (для зіставлення та розгортання динаміки окремих образів), наявні елементи герменевтичного методу, нарративного та інтертекстуального аналізу тощо.

Постановка завдання. Мета нашої роботи – проаналізувати романи М. Гримич «Вугледар-2099» та В. Рафеєнка «Довгі часи» через призму антиутопії, визначити й схарактеризувати складові жанру, проблемно-тематичні пріоритети письменників, ввести твори у контекст новітньої української прози.

Матеріалом дослідження є художні тексти сучасних українських авторів М. Гримич, В. Рафеєнка та ін.

Виклад основного матеріалу.

Обидва аналізованих романи структурно поділяються на дві реальності: ідеальна та інша. Між ними зведений штучний мур, здолати який досі не було змоги чи потреби. Така побудова творів М. Гримич і В. Рафеєнка нагадує світові антиутопії: у Є. Замятіна – це скляне місто за Зеленою Стіною, на противагу нетрям дикої природи; у О. Гакслі – взірцевий соціум проти резервації дикунів, в Дж. Орвела – суспільство і район пролів (пролетаріїв). У М. Гримич ідеальне суспільство майбутнього – міська агломерація Українських Об'єднаних Лібертатів, а у В. Рафеєнка Місто Z – протистоять решті світу.

Разом із тим, взірцеве суспільство у «Вугледарі-2099» – має сувору регламентацію діяльності громадян: у ньому обумовлені праця й дозвілля, чітко визначені години для ігор й суспільно корисних занять. Однаковість усіх підкреслюється й посилюється уніфікацією побуту та щоденного життя персонажів, здійснюється контроль над їхнім мисленням задля однастайності думок (героям вмонтовується парний чип (поведінка Гаїни та Васильківського на нараді з безпекових питань). Так втрачається індивідуальність, відбувається знеособлення і загальна універсалізація характерів.

Рішенням очільників корпорації та власне Університету Вугледар, соціум навмисно позбавили родової та колективної пам'яті. Бо на думку керівництва, «Прогрес можливий тільки тоді, коли люди забудуть своє минуле. ... \diamond План був спрямованим на те, щоб люди дивилися в майбутнє й жили сьогоднішнім днем, а не голосили й посипали голову попелом з приводу сконструйованих істориками ілюзорних картинок минулого та не займалися пошуком героїв, з одного боку, і винних у всіх своїх нещастях – з іншого. І от Українські Об'єднані Лібертати вже півстоліття живуть без історії. Виросло два покоління, які не знають, хто кривдив їхніх предків у минулому, й не тримають ні на кого зла...» [8, с. 13].

Таким ставленням до історії антиутопія М. Гримич перегукується з романом «1984» Дж. Орвелла, де головний герой Вінстон Сміт працює в Міністерстві Правди і щодня переписує історичні та літературні твори, щоби вони відповідали партійній ідеології.

Українським Об'єднаним Лібертатам у романі «Вугледар-2099» протистоять Піски Удайські, «... це місце, де живуть, за різними варіантами міфу, чи то старовіри, чи то полтавські ковбої. ... \diamond де курсують підземними тунелями поїзди-привиди.

...<> така собі «чорна діра», де час від часу зникають вугледарські летючі маршрутки й ніколи звідти не повертаються...» [8, с. 103]. І саме в цій реальності розташована країна Комзомолія, відокремлений простір, закрита зона зі своєю столицею Малою Ведмедицею, у середмісті якої височіє в'язниця.

У локацію Пісків Удайських герої М. Гримич потрапляють випадково: під час поїздки на конференцію стається авіатроця – і члени Малої Ради Вугледару опиняються в реаліях Радянського Союзу. Про повернення в часи СРСР свідчить не тільки назва санаторію, «взірцевого підприємства перехідного комсомольського прапора» [8, с. 8] й «режимного закладу, де все за розкладом» [8, с. 153], а й весь його інтер'єр: хол, ретротелефон з диском, касетний магнітофон, меню з радянських їдалень (гороховий суп, котлети), спільні сніданки-обіди-вечері усіх гостей пансіонату, за якими необхідно культурно спілкуватися, а також поведінка і зовнішній вигляд (уподобання) тамтешніх персонажів тощо.

Країна Комзомолія, за письменницею, збірна алузія одразу на три площини – сучасної України, колишнього Радянського Союзу, і квазіреспублік Л/ДНР.

Події роману «Довгі часи» В. Рафеєнка стосуються наших днів і відбуваються в умовному місті Z. Одного дня його захоплюють «вампири зі зброєю і ксивою в руках. Грабіжники нового типу. Удень вони захисники руского міра, а вночі мародери без страху і докору» [16, с. 40].

Далі в світовій структурі виникає тектонічний зсув, у місті перестають діяти закони фізики, натомість стаються ірреальні й фантазмагоричні події: населений пункт приєднався не до Росії, як планувалося раніше, а до нині неіснуючого СРСР: «...гігантські старі динаміки, виставлені з мікроавтобуса на вулицю, голосно й хрипко вшкварили, щоби додати настрою. Спершу «Вставай, страна огромная» і «Смуглянка-молдаванка». А як уже розігрілися – «Амурские волны», «Темная ночь», «Крутится, вертится шар голубой» і «Конфетки-бараночки». Повіяло світовими війнами, російськими революціями і ГУЛАГом...» [16, с. 17].

Невдовзі суспільство починає жити за правилами нової реальності: «Поступово вироблялися правила виживання. Бойовиків об'їздити десятою дорогою. Із владою не співпрацювати, в суперечки не вступати. Нікому не вірити, нічого не просити, але брати все, що дають. Сподіватися. З останніх сил радіти. Гроші й продукти – економити. Після шостої вечора на вулицю не потика-

тися, після дев'ятої світло в домі краще не вмикати...» [16, с. 40].

Щодо визначення жанру «Довгих часів» В. Рафеєнка одностайності серед науковців досі немає. Дехто з літературних критиків (Д. Дроздовський [9], К. Родик [17]) зарахували його магічного реалізму. Т. Петренко вважає, що «Рафеєнко написав... достатньо брутальну казку в стилі Віктора Пелевіна» [15]. Сам автор зазначав «головне тіло роману зроблено в жанрі казки. Новели в реалізмі» [5].

Та на нашу думку, роман В. Рафеєнка, як і М. Гримич, слід розглядати передовсім серед соціальних антиутопій, оскільки в обох творах домінуючим є саме антиутопічний дискурс і «альтернативне фантомному прогресизму зображення...<> небезпечних наслідків, пов'язаних із безвідповідальним, іноді злочинним експериментуванням над людством заради його «поліпшення», застосування ілюзорних, зовні принагідних соціальних, педагогічних ідеалів» [3, с. 75].

Зауважимо, що роман М. Гримич – складається з двох частин, у кожній з яких зображене тоталітарне суспільство. І байдуже, це країна Комзомолія з її диктатурою пролетаріату чи ідеальне суспільство майбутнього. В обидвох – суворий контроль держави, що придушує будь-яке найменше волевиявлення своїх громадян, і постійний її тиск задля знеособлення й уніфікації щоденного життя країни. Дві моделі суспільства М. Гримич не є протиставленням, авторка переконливо показує: найбільшою проблемою таких взірцевих соціумів стає духовна деградація людини в умовах насильства [2] і як наслідок – пошуки й спроби опору владі (керівництву) як уособленню такого гніту.

Прикметно, що усі члени Малої Ради у той чи інший спосіб, але пов'язані з радянською епохою. Приміром, очільниця університету «Вугледар» Леоніда Львівна народилася за часів Бровастого правителя й названа на його честь (*Леоніда Брежнєва – Н.Г.*), Гаїна – спеціаліст із радянської літератури, Васильківський – власник ретродому, бо, як сам зізнається, має «потаємну пристрасть до естетики минулого» [8, с. 11] та ін.

Тож ідеальне суспільство майбутнього міська агломерація Українських Об'єднаних Лібертатів прямо пов'язане з країною Комзомолією. Недарма саме у цьому замкненому й небезпечному для вугледарівців просторі відбувається самоусвідомлення і становлення характерів персонажів – вони мусять пройти випробування і завершити всі справи минулого, або ж залишитися там назавжди, як це стається з очільницею Університету,

140-річною Леонідою Львівною, однією з семи безсмертних. Схожа ініціація відбувається і з героями «Довгих часів».

В обох творах звучить однакова пересторога: доки громадяни занурені в минуле, позиціонують себе з колишньою, однак вже зниклою імперією, доти вони не матимуть майбутнього. І оскільки це шлях в нікуди, замкнений хронотоп, то й герої не можуть покинути його у жоден із способів. «Це місто «зеро». Кінець і початок. Відсутність і потенційна можливість змісту», – пояснює сам В. Рафеєнко назву свого міста [5].

Літературознавець О. Ніколенко серед характерних ознак антиутопії називає «широке використання засобів комічного (соціальної сатири, гротеску та ін.) з метою розвінчання суспільного абсурду, антигуманної сутності державної системи, ідеологічного, адміністративного та інших видів соціального тиску» [13].

У «Вугледарі-2099» М. Гримич іронізує над модними питаннями ХХ століття: приміром, популярною темою расової та гендерної дискримінації й права громадян на вибір статі (третья статъ) «... начальник Безпекового департаменту Університету «Вугледар» був чоловіком на ім'я Кларисса, і це нікого не дивувало...» [8, с. 14]. І далі: « – Клариссо, ти все сказала, що хотіла? (Кларисса любив, щоб до нього зверталися в жіночому роді. – Та-а-ак, – невпевнено прозвучав у відповідь оксамитовий бас...)» [8, с. 36] чи тотальної залежності громадян від мобільних телефонів, соцмереж і як наслідок повною втратою ними приватності життя «...Вже давним-давно в цьому світі немає нічого приватного. Ще в епоху фейсбуку, твіттера та інших соціальних мереж, в епоху електронних декларацій та інтернет-банкінгу, інтернет-шопінгу й інтернетних ігор почалася мера транспарантності: усі стали абсолютно прозорими. За онлайнвою активністю можна було визначати, наскільки ти заможний, скільки, як і що ти їси, які твої уподобання в одязі чи колористиці, яка твоя кредитна й купівельна історія, де ти працюєш, що ти любиш, а чого терпіти не можеш, чи є в тебе хобі, де й коли встаєш уранці, де й коли (а часом – і з ким) лягаєш, чи страждаєш від безсоння, чи відчуваєш страх перед темнотою/висотою/закритим простором і чи боїшся гуляти на самоті...» [8, с. 10] та ін.

В. Рафеєнко у «Довгих днях» так само широко послуговується гіперболою й гротеском (пригоди в лазні «Третій Рим» і далі в Києві), а подекуди – застосовує спрощення й моделювання для наочності – для легшого сприйняття авторської ідеї.

Як зазначає сам письменник, «Цей текст – спроба зрозуміти й усвідомити воєнну сучасність, пройти через смерть і залишитися живим» [5].

Головні герої роману В. Рафеєнка – містяни з проукраїнською позицією: Сократ Гредіс, професор-філософ і доктор наук «Україну любив, нехай і дещо обережно. А ось русского міра остерігався, як і всякий недурний чоловік. Та ще й син репресованого» [16, с. 25], Ліза-художниця, небога Гредіса, і давній знайомий професора, смішний і постійно нападнику Коля Вересаєв.

Та основні постулати роману (бачення автором ситуації на окупованих територіях, війни й держави Україна) – викладені автором чітко й лінійно: жодного подвійного тлумачення не виникає.

Новели Вересаєва, у більшості з них йдеться про життя в окупованому місті – серйозна, реалістична, іноді жорстка проза. Міркування героїв подеколи набувають трагічного звучання, приміром, коли розповідь торкається держави Україна: «Ти можеш придбати залізничний квиток і поїхати на територію, вільні від окупації. Але нюанс у тому, що Україна і територія, вільні від окупації, – далеко не одне і те ж...» [16, с. 104]. І далі: «В Україну потрапити можна, тільки якщо приймеш смерть від рук бойовиків! Від рук матрешок кольору хаки» [16, с. 106].

Висновки і пропозиції.

Підсумовуючи, зазначимо: письменники послуговуються жанром антиутопії передовсім у переламних ситуаціях (зміна суспільного ладу, війни, кризи та ін.), щоби показати суспільство, яке опинилося в «соціально-моральному, економічному, політичному чи технологічному глухому куті внаслідок неправильно ухвалених рішень» [1].

І це дає змогу авторам висвітлювати у творах антиутопічного спрямування і нагальні проблеми, й такі, що неминуче резонують в майбутньому. Важливість і цінність антиутопії власне й полягає в тому, що «антиутопічні романи майже завжди наповнені глибоким філософським змістом, що змушує читачів думати й проводити паралелі з реальністю» [2].

Антиутопії М. Гримич і В. Рафеєнка – мають соціальний прогностичний сюжет. Обидва романи – твори-передбачення, автори змальовують у них суспільства, які, за задумом їхніх ідеологів, начебто мають бути ідеальним для життя, однак насправді поневолюють своїх громадян. Створюється система, в якій всюдисуща держава цілодобово чинить контроль за людьми. Задля цього постійно увімкнені різноманітні системи

нагляду, всіляко заохочується шпигунство, скоюються провокації, приміром, інцидент з віршем, а згодом з вірусом-пісню радянської доби, що їх мусить розслідувати начальник Безпекового відділу Кларисса у «Вугледарі-2099». Але крім загального державного контролю за благонадійністю населення, у кожного з персонажів діє ще й тотальна форма контролю за людьми (колегами) поруч (вживлення чипу Гаїні та Васильківському задія однаковості думок) та самоконтролю, самоцензури, яка не дає змоги мислити самостійно.

Схожий прийом є і «1984» Орвелла, там самоцензура так само припиняє «мислезлочини», які складно виявити звичайними засобами контролю.

За непокору в державі розроблюється спеціальна система покарань: у «Вугледарі» – це відправка порушників на пенсію не за віком, а за невідповідністю професійним стандартам (а отже, автоматична втрата усіх привілеїв і повне забуття), у Комзомолії – довічне ув'язнення, у місті Z – знищення інакодумців через розстріл. Громадяни, своєю чергою, внаслідок постійного

тиску неминуче втрачають свою індивідуальність, потому відбувається повне знеособлення й загальна суспільна уніфікація.

За взірцевістю і стабільністю таких суспільств насправді приховується стагнація й розпад, бо в житті такого штучно створеного соціуму рух, динаміка, зрештою, еволюція – просто не передбачені. І не важливо, це модель надсучасного суспільства з розвинутими технологіями чи колишня імперія СРСР – вони обидві нежиттєздатні й небезпечні, а отже, приречені на поразку в кінцевому підсумку.

Як зазначає дослідниця А. Коломієць, «упізнаність суспільно-історичних прикмет, тісний зв'язок з навколишньою дійсністю і водночас її художнє прогнозування – риси, що роблять антиутопію цікавою для читача незалежно від часу написання твору та його прочитання» [11].

Та чи звернуть увагу на такі передбачення від М. Гримич і В. Рафеєнка наші сучасники, чи правильно зчитують тенденції й загрози сьогодення – пересвідчимося незабаром.

Список літератури:

1. Антиутопія в ХХ столітті : еволюція и типологія. [Ел. ресурс]. Режим доступу: https://studbooks.net/1939694/pedagogika/antiutopiya_veke_evolyutsiya_tipologiya (дата звертання: 11.05.22).
2. Антиутопія. [Ел. ресурс]. Режим доступу: <https://termin.in.ua/antiutopiia-dystopiia/> (дата звертання: 11.05.22).
3. Антиутопія. *Літературознавча енциклопедія : у двох томах*. Авт-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. С. 75 (Енциклопедія ерудита).
4. Антиутопія. *Літературознавчий словник-довідник*. Упоряд. Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
5. Бабич С. Рафеєнко про «Довгі часи» : «Це не Донецьк, звичайно». [Ел. ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/in-depth-41917500> (дата звертання: 12.05.22).
6. Герасименко Н. «Вугледар -2099» М. Гримич і антиутопія в сучасній українській літературі. *Міжнародна науково-практична конференція «Таврійські філологічні наукові читання»*. (Київ, 29-30 січня). Київ : Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2022. С. 13-18.
7. Герасименко Н. «Довгі часи» В. Рафеєнка як антиутопія в сучасній українській літературі». *Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти формування комунікативної компетентності сучасного фахівця»*. Ірпінь, 2021. С. 18-23. [Ел. ресурс]. Режим доступу: http://ir.nusta.edu.ua/bitstream/123456789/7482/1/7203_IR.pdf (дата звертання: 11.05.22).
8. Гримич М. Вугледар-2099. Роман. Київ : Нора-друк, 2021. 296 с.
9. Дроздовський Д. Володимир Рафеєнко «Довгі часи». Вихід у простір магічного реалізму. [Ел. ресурс]. Режим доступу: https://vsiknygy.net.ua/shcho_rochutaty/review/51149/ (дата звертання: 25.02.21).
10. Іконнікова М. Антиутопічний дискурс в оцінці літературознавства ХХ століття. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. Вип. 33. С. 142-145.
11. Коломієць А., Просалова В. «Жанрові доміанти роману Володимира Винниченка «Сонячна машина»». [Ел. ресурс]. Режим доступу: [file:///E:/Download/7628-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-15320-1-10-20191128%20\(2\).pdf](file:///E:/Download/7628-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-15320-1-10-20191128%20(2).pdf) (дата звертання: 18.05.22).
12. Максименко Л. Антиутопія в українській літературі : сто років мовчання. *Слово Просвіти*. [Ел. ресурс]. Режим доступу: <http://slovoprosvity.org/2011/08/04/antiutopiia-v-ukrains-kiy-literaturi/> (дата звертання: 11.05.22).
13. Ніколенко О. Антиутопія. *Велика українська енциклопедія*. [Ел. ресурс]. Режим доступу: <https://vue.gov.ua/Антиутопія> (дата звертання: 11.05.2022).

14. Пархоменко І. Антиутопія : інтерпретація в сучасному літературознавстві. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Філологія.* 2011. № 963. Вип. 62. С. 217–222.
15. Петренко Т. «Довгі часи» Рафеєнка : доросла казка про тридев'яте царство у себе під боком. [Ел. ресурс]. Режим доступу: <http://archive.chytomo.com/news/dovgi-chasi-rafeyenka-dorosla-kazka-pro-tridevyate-carstvo-u-sebe-pid-bokom> (дата звертання: 25.02.21).
16. Рафеєнко В. «Довгі часи». Роман. Львів : видавництво Старого Лева, 2017. 272 с.
17. Родик К. Магічний реалізм Володимира Рафеєнка : між життям і небуттям. *Україна молода.* [Ел. ресурс]. Режим доступу: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/3574/164/144047/> (дата звертання: 11.05.22).
18. Синьоок Т. Українська антиутопія. Жанр-профілактика суспільних захворювань. [Ел. ресурс]. Режим доступу: <https://blog.yakaboo.ua/zhanr-profilaktyka-suspilnykh-zakhvoryuvan/> (дата звертання: 11.05.22).
19. Федух І. Жанр антиутопії у постмодерністичному дискурсі. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства.* 2015. Вип. 9. С. 180-184. [Ел. ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arftp_2015_9_40_ (дата звертання: 18.05.2022).
20. Филенко О. Поко́рять пространство и время... (Роман Е.И. Замятина «Мы» и его роль в становлении жанра антиутопии). [Ел. ресурс]. Режим доступу: <https://md-eksperiment.org/post/20160424-pokoryaya-prostranstvo-i-vremya-roman-e-i-zamyatina-my-i-ego-rol-v-stanovlenii-zhanra-antiutopii> (дата звертання: 11.05.22).
21. Чаликова В. Утопический роман : жанровые и автобиографические источники современных антиутопий. *Социокультурные утопии XX в. : реферативный сборник.* Москва : ИНИОН РАН, 1985. Вып. 3. С. 76-78.
22. Шахова К. Англійська художня антиутопія у світовому контексті. *Шахова К.О., Жлуктенко Н.Ю., Павличко С.Д., та ін. Література Англії XX століття.* Київ : Либідь, 1993. С. 46-72.
23. Шишкіна С. Истоки и трансформации жанра литературной утопии в XX веке. Иваново : Ивановский гос. хим.-технол. ун-т, 2009. 230 с.
24. Booker M. The Dystopian impulse in modern literature. *Dystopian literature : A theory and research guide.* New York, 1994, pp. 36-40.

Herasymenko N. V. MODERN UKRAINIAN ANTIUTOPIA: GENRE SEARCHES (ON THE MATERIAL OF M. HRIMYCH'S NOVELS «VUHLEDAR-2099» AND V. RAFEYENKO «LONG TIMES»)

The article is devoted to the problem of the genre of anti – utopia in modern Ukrainian prose. The author of the publication has studied the novels of two famous writers and explored the features of the current topic. In particular, it was found that the texts depict three different social models – the past (USSR), our time (occupied city) and the distant future, but they all have one thing in common – total state control over all spheres of society and citizens in it. The researcher's attention is focused on the terminological definition of the anti-utopian genre in domestic literature, on the plot-compositional features of anti-utopian novels, on the peculiarities of their perception of history, space and time, as well as on comic means inherent in the analyzed works. The scientist carefully examines the behavior of the heroes of three different societies, distinguishes the change of their personal characteristics under the influence of constant pressure and state supervision, resulting in first covert protest and then open conflict between the state and the state (state apparatus) at different levels. Sharp criticism of totalitarianism, close connection with reality, borderline aggravation and coverage of contemporary social problems, prognostic nature of both novels allow both writers to present a complex multi-plane text, expand and artistically diversify it with urgent concepts for modern society. The researcher pays special attention to the risks and predictions for anti-utopia for modern domestic society. The conclusions postulate the idea of the unsustainability and threat of all three artificially created societies, according to the scientist, they are doomed to failure. After all, the authors of the studied novels convincingly argue that only movement and dynamics are the key to the development of a truly free society.

Key words: utopia, anti-utopian space, chronotope, prognostic plot, dystopiation.